

Christer Mjåset er lege og skjønnlitterær forfatter. I september 2005 kom hans andre novellesamling *Verdens eldste mann er død*, som i sin helhet er viet leger og livet i sykehuset. Litteraturen kan gjøre oss oppmerksomme på viktige sider ved det å være lege, mener Mjåset.

Intervjuet: Christer Mjåset

Kunsten å være lege

I den ferske novellesamlingen *Verdens eldste mann er død* skriver Christer Mjåset om leger (1). Han er selv lege og kjenner sitt emne, men han har også bakgrunn i litteraturvitenskap og filosofi.

– En rekke forfattere har skrevet om leger...

– Forfattere som Anton Tsjekhov, Louis-Ferdinand Celine og William Carlos Williams var alle leger, og de skrev stor litteratur med bakgrunn i egne yrkeserfaringer. Mange forfattere har vært opptatt av allmennpraktikerens utfordringer, av det å være lege i felten, ute blant folk. Thomas Mann var en av de første som gav et portrett av institusjonslegen. I *Trolldomsfjellet* møter vi legenes maktesløshet i forhold til tuberkulosen.

– Den svenske forfatteren P.C. Jersild skrev en interessant bok om det moderne sykehuset?

– Det stemmer. I romanen *Babels hus* forteller han om fragmenteringen i det moderne sykehuset. Alle ansatte har sin egen agenda og de snakker hvert sitt språk. Denne mangelen på samarbeid går til sist ut over pasientene. *Babels hus* er en bok som fortsatt er høyrelevant, selv om det nå snart er 30 år siden den ble utgitt.

– Hva er ditt prosjekt?

– Jeg ønsket å skrive om noe som få andre hadde tematisert. I min bok retter jeg ikke søkelyset mot sykdom eller pasienten. Jeg er interessert i hva som står på spill for en lege under et kirurgisk inngrep. Jeg er interessert i hva leger tenker i møtet med egne feil. Jeg er opptatt av hva man gjør når man kommer i konflikt med en kollega og hvordan leger takler egen sykdom.

– De konfliktfylte sidene ved legeyrket...

– Både ja og nei. Et fellestrekk for alle legene i novellene mine er jo at de liker det de holder på med, de setter jobben sin svært høyt. Dette gjør dem også sårbare, fordi jobben ved sykehuset er preget av motstridende krav. Jeg forsøker å skildre legen som menneske. Jeg forsøker å synliggjøre

problemstillinger som vi alle møter i den kliniske hverdagen.

– Et eksempel?

– I sykehuset står menneskeliv på spill hver dag. Det er avgjørende at man kan stole på sine kolleger. Hvis noe går galt, kan det ha fatale konsekvenser, langt utover en budsjettsprikk. Man må samarbeide, men man opplever et moralsk ansvar når man delegerer bort arbeidsoppgaver. Dette skaper et spesielt kollegialt fellesskap mellom leger, der tillit er avgjørende. Dette er noe jeg skriver om i flere av novellene.

Menneskelige relasjoner

Christer Mjåset begynte sin litterære løpebane etter å ha vunnet en skrivekonkurranse utlyst av forlaget Gyldendal i 2000.

– Hva var det som drev deg til å begynne å skrive?

– Noe så enkelt som menneskelige relasjoner. Jeg opplevde tidlig at dagligdagse hendelser satte i gang kreativiteten og fikk meg til å spinne videre på historier.

– «Den vanskelige andre boken» er et velbrukt uttrykk når man skal beskrive et forfatterskap. Var det slik for deg også?

– Jeg tror det er ulike utfordringer knyttet til hver bok, uten at den ene er noe mer overkommelig enn den andre. Da jeg skrev den første novellesamlingen, kom historiene av seg selv. Utfordringen lå mer i å finne måten de skulle fortelles på. Jeg hadde ennå ikke ervervet meg en forfatters intuisjon med tanke på de ulike tekstlige virkemidlene. Når det gjaldt den andre boken, lå derimot problemet i å finne frem til et tema som engasjerte meg. Jeg ble sittende og se ned i tastaturet og grunne over hvorfor jeg egentlig skrev. En slags eksistensiell forfatterkrise. Jeg fant ut at jeg bare måtte leke med de ideene jeg hadde, og det var slik jeg oppdaget alt det jeg ville si om arbeidet som lege. Jeg ville skrive om alle de inntrykkene jeg sitter igjen med fra de årene jeg har jobbet i sykehus.

– Vil det si at novellene er beretninger fra virkeligheten?

– Nei. Jeg har ikke brukt levende modeller. Men jeg har brukt egne erfaringer om sykehusets rutiner, oppbygging og struktur for å kunne åpne opp for allmennheten og vise hva det er vi holder på med, hvor de dagligdagse utfordringene ligger. Et annet poeng for meg var også å ikke legge handlingen til noe navngitt sykehus. Jeg ville at leseren skulle kunne leve seg inn i novellene uten å bli heftet av stedsspesifikke detaljer.

Inspirasjon

– I etterordet skriver du at boken ikke kunne ha blitt til uten inspirasjon fra din far Bjug Mjåset, som er karkirurg ved Lillehammer sykehus. På hvilken måte har han inspirert deg?

– Helt fra jeg var liten har faren min vært raus med å dele tanker og refleksjoner rundt sin egen rolle som lege. Han var et forbilde både for meg og søsteren min, noe som resulterte i at vi begge endte med å studere medisin. I de senere årene har han vært opptatt av å formidle til oss hva det vil si å ha den riktige holdningen til arbeidet. Etter hans oppfatning må man velge mellom å ha en god eller dårlig «stil». Samtalene rundt dette temaet inspirerte meg til grunnholdningen i boken og novellen som nettopp kalles *Stil*. Å være lege er å hele tiden være etisk bevisst. Er man ikke bevisst på sin rolle og sine valg, gjør man et dårligere arbeid.

– Hvem er din litterære helt?

– Jeg må nevne Ernest Hemingway. Det er få forfattere som skriver om det å være mann så godt som han. Samtidig har han en utrolig evne til å gripe betydningsfulle øyeblikk. Hans skildringer er ofte knappe, men samtidig uhyre presise. Jeg tyr ofte til novellene hans hvis jeg står fast i min egen dikting, rett og slett for å hente inspirasjon og lære av ham.

– Et sitat fra en Hemingway-novelle danner opptakten til din egen bok...

Christer Mjåset

Født 18. april 1973

- Cand.med. Universitetet i Oslo 2000
- Cand.mag. med litteraturvitenskap og filosofi i fagkretsen, Universitetet i Oslo 2000
- Turnustjeneste ved Vestfold sentralsykehus og på Hitra
- Kritikerrost for novellesamlingen *En dans der veien slutter* (2003)
- Lege ved Nevrologisk avdeling, Akershus universitetssykehus siden 2005

Foto Julia Tingulstad

– Ja. Sitatet er hentet fra novellen *Doktoren og doktorens kone*. Doktorens kone sier til sin mann at det er viktigere å overvinne seg selv enn å befeste en hel by. Det rådet kunne nok flere av legene i novelene mine hatt godt av å høre. I likhet med mange kolleger vil de mye, av og til for mye. De er vant til å være flinke og få til ting på alle plan. Det går en grense for hva man kan makte. Dette blir for eksempel tydelig når man selv rammes av sykdom, noe som er tilfelle for den ene kvinnelige legen i boken.

Pasientens historie

– Vi lever i en tid med økende spesialisering innenfor helsevesenet. Det er mange krefter som ønsker å stykke pasienter opp i biter og avgrense problemstillinger. Har du noen tanker om dette?

– Jeg tror en av de største utfordringene i dagens medisin er å ta vare på pasientens historie. Sykehuslegers hverdag er i ferd med å endres. Vi forholder oss i dag vel så mye til den elektroniske pasientjournalen som til selve pasienten. Slike hjelpemidler er en assistanse i arbeidet vårt, men det er også en fare for at teknologien berører samspillet mellom lege og pasient på en uheldig måte. Øyekontakt har alltid vært viktig. Idet datamaskinen ble fast inventar på allmennlegens kontor, begynte pasienter å klage over at legene var mer opptatt av maskinen enn av dem: «Hun ser ikke opp fra tastaturet en gang!» I dag finnes det håndholdte datamaskiner som man kan bruke under legevisitten. Man kan fort legge seg til den uvanen å rette blikket mot de teknologiske hjelpemidlene og dermed glemme å gløtte bort på pasient-sengen.

– Det er viktig å se pasienten...

– Dette er helt vesentlig, og det må vi ikke gi fra oss til andre. Det hjelper ikke med prosedyrer og retningslinjer hvis vi glemmer at pasientens historie og kliniske funn er grunnlaget for all medisinsk diagnostikk og behandling.

Litteratur og medisin

– De siste tiår er det blitt en økende interesse for akademiske koblinger mellom medisin og litteratur. Har tror du medisinen kan lære av litteraturen?

– I klinikken møter vi som leger en rekke historier. Vi kan nesten betegnes som historiesamlere, som har til oppgave å gjenfortelle det innsamlede materialet i medisinske årsakssammenhenger. Denne gjenfortellingen innebærer en tolking av originalhistorien som kan være vanskelig å forholde seg til.

– Du mener at pasienten kan betraktes som en slags tekst?

– Ja, rett og slett. Pasienten bærer med seg sin historie, og på mange måter kan pasienten sammenliknes med en fortelling. Litteraturfaget kan lære oss å håndtere flertydighet. I en del kliniske situasjoner er det viktig å holde ulike tolkingsmuligheter åpne. Novellen *Flere årsaker til smerter i brystet* dreier seg blant annet om dette.

– Enkelte hevder at det å være lege har likhetsstrekk med det å være forfatter...

– Min erfaring er at de fleste pasienter har oppfatninger om hvorfor de ble syke. Noen ganger er deres forståelse i strid med rådende medisinsk kunnskap. I slike situasjoner kan det være utfordrende å gjenfortelle en historie som er forståelig og gir mening for pasienten. Medisinen dreier seg mye om å skape en fortelling som er meningsfull for pasienten. Faget vårt er i grunnen mer litterært enn det vi tenker over til daglig.

– Hva kan litteraturen lære av medisinen?

– Dette er noe av det jeg har forsøkt å utforske i novelene mine. Det medisinske blikket er ikke alltid begrensende, men kan faktisk åpne for en større forståelse av ulike menneskers måte å se ting på. Dette momentet er lite utforsket i litteraturen. I novellen *Sneglehuset* utfordrer Mjåset litteraturens konvensjonelle måte å fortelle historier på. Novellen består av en serie journalnotater, ført i pennen av åtte leger og to sykepleiere. Journalnotatene belyser vidt

forskjellige sider ved et dramatisk sykdomsforløp hos et barn som innlegges i sykehus med en livstruende infeksjon. Denne novellen er et eksempel på hvordan medisinen egen fortellertradisjon kan tilføre litteraturen et særegent og nytt litterært grep.

Pappfigurer eller mennesker

– Hva synes du om litteraturens fremstilling av leger?

– Selv store forfattere har tendens til å bruke legen som en pappfigur istedenfor å problematisere personen i den hvite frakken. Rent dramaturgisk er det lett å bruke legeskikkelsen som en ren hindring i en historie. Legen representerer en maktfaktor, sannheten, eller en urokkelig motstand som hovedpersonen blir tvunget til å forholde seg til. Et eksempel er filmen *Hawaii, Oslo*. En av hovedpersonene får vite at hans nyfødte barn kommer til å dø av en hjertelidelse. Legen sier det ikke finnes noen medisinsk behandling for tilstanden. Her ringer klisjéalarmen umiddelbart. Slike dramaturgiske grep er svært effektive, men også svært lettvinde. Vi både elsker og hater slike paternalistiske og firkantede legeskikkelser. De utløser konflikter og eksistensielle dramaer. Bivirkningen er at legen ofte blir fremstilt som en ond skikkelse.

– Tar du legens parti i boken din?

– Nei, det ville være feil og gjøre boken helt uinteressant. Jeg forsøker å skildre leger uten å moralisere. Jeg vil synliggjøre vanskeligheter, gjøre oss mer menneskelige, uten å dømme. Jeg tror litteraturen kan gjøre oss oppmerksomme på viktige sider ved det å være lege. Jeg tror vi har godt av å tenke over hva som driver oss og hva som kreves for å utvikle en god stil.

Jan C. Frich

jancf@medisin.uio.no
Tidsskriftet

Litteratur

1. Mjåset C. Verdens eldste mann er død. Oslo: Gyldendal, 2005.